

SZWEJKOWSKI J. 1966. Wątrobowce (*Hepaticae*). – W: Z. CZUBIŃSKI & J. SZWEJKOWSKI (red.), Atlas rozmieszczenia roślin zarodnikowych w Polsce. Seria IV. 3. ss. 31 + 10 map. Kom. Bot. Polskiej Akademii Nauk i Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Wyd. Mat.-Przyr., Komis. Biol., Poznań.

WOJTERSKI T. 1954. Hepaticotheca Polonica. Zielnik wątrobowców Polski. Fasc. III. Nr 76–100. Wątrobowce Babiej Góry (Beskid Wysoki). Wyd. Polskiej Akademii Nauk, Poznań, 1–10.

ADAM STEBEL, *Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa, Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, ul. Ostrogórska 30, PL-41-200 Sosnowiec, Polska.*

Przyjęto do druku: 25.01.2007 r.

Leonurus sibiricus (Lamiaceae) – nowa roślina synantropijna we florze Krakowa

Leonurus sibiricus L. (serdecznik syberyjski) (Ryc.1) jest rośliną jednoroczną lub dwuletnią, wysokości 20–80 cm, o charakterystycznych dłoniasto-trójklapowych głęboko wcinanych liściach i różowawo-purpurowych (rzadziej białych) kwiatach o koronie długości około 1,8 cm, zebranych w kilkunastokwiatowe nibyokółki. Gatunek pochodzi z Azji – występuje w Chinach, Mongolii i wschodniej Rosji, w strefie klimatu umiarkowanego, w zbiorowiskach trawiastych lub na obrzeżach lasów sosnowych (WU ZHENG-YI & RAVEN 1994).

Jest cenioną rośliną zielarską o szerokim zastosowaniu, od dawna używaną w medycynie ludowej, m. in. w tradycyjnej medycynie chińskiej (BOWN 1995; SARWA 2001). Jest również wartościową rośliną miododajną (BOŻEK 2004; KOŁTOWSKI 2005). Wymienione zastosowania doprowadziły do rozprzestrzenienia się tego gatunku poza obszar jego naturalnego występowania. Uprawiany na niewielką skalę i dziczejący, stał się rośliną zadomowioną między innymi w USA (USDA, NRCS 2006). W Europie notowano jego występowanie w Danii (MADSEN & LYCK 1991).

W Polsce serdecznik syberyjski od niedawna znany jest wśród pszczelarzy. Rośnie w kolekcji roślin miododajnych Oddziału Pszczelnictwa Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarnictwa w Puławach i w ostatnich latach prowadzono badania jego wydajności pyłkowej (BOŻEK 2004). W prasie fachowej zalecano jego wysiewanie w pobliżu pasiek dla poprawy jakości pożytków pszczelich (KOŁTOWSKI 2005). Nasiona są w naszym kraju dostępne, a w ofertach sprzedaży gatunek polecany jest do uprawy amatorskiej w ogródkach ziołowych.

Na początku października 2005 r. w południowo-zachodniej części Krakowa, na terenach w pobliżu III Kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego (Dzielnica VIII, rejon ulicy Grota-Roweckiego) natrafiono na grupę około 20 osobników *Leonurus sibiricus* rosnących wzdłuż brzegu rowu melioracyjnego. Rośliny oznaczono w oparciu o informacje zawarte w internetowych bazach danych (eFloras, USDA Plants Database, PFAF) oraz – ikonografię dostępną w Sieci. Obserwowane serdeczniki rozmieszczone były nieregularnie na odcinku długości około 15 m wśród innej występującej w tym miejscu roślinności, co może wskazywać, że pojawiły się tam spontanicznie. Niestety, cała populacja ucierpiała w lecie podczas koszenia rowu i w momencie obserwacji kwitły tylko pędy przybyszowe, a wysokość

Ryc. 1 (Fig. 1). *Leonurus sibiricus* (według - after: USDA-NRCS PLANTS Database / Britton N. L. & Brown A. 1913. An Illustrated Flora of the Northern States and Canada. 3, s. 120).

roślin nie przekraczała 30–35 cm. Poszczególne okazy różniły się między sobą wielkością i kondycją – obok dorodnych występowały wątłe i słabo wykształcone.

Wiosną 2006 r. stanowisko *Leonurus sibiricus* zostało całkowicie zniszczone – w celu ustabilizowania brzegów rowu wierzchnia warstwa gleby wraz z roślinnością została usunięta, a na jej miejsce przeniesiono płyty gęstej darni z pobliskiej murawy. Pomimo dokładnych i wielokrotnych poszukiwań nie udało się odnaleźć ani jednego okazu serdecznika syberyjskiego.

Rejon III Kampusu UJ należy do najbogatszych florystycznie terenów położonych w obrębie Krakowa. Stanowi on mozaikę zróżnicowanych zbiorowisk naturalnych i półnaturalnych (takich jak: łąki o różnym stopniu wilgotności, suche murawy napiaskowe, murawy kserotermiczne na podłożu wapiennym, szuwały, a nawet niewielkie płyty zbiorowisk leśnych), które, sąsiadując z terenami miejskimi, poddane zostały silnym wpływom człowieka. Wykorzystywanie pobliskich muraw do ćwiczeń wojskowych, a następnie wznoszenie w sąsiedztwie kolejnych osiedli mieszkaniowych doprowadziło do naruszenia, a nawet poważnej degradacji istniejących siedlisk, przyczyniło się również do powiększenia składu miejscowej flory o liczne gatunki synantropijne. Od kilku lat obserwuje się nasilenie tych zjawisk, związane z prowadzonymi na omawianym terenie pracami ziemnymi. Podczas pogłębiania rowów melioracyjnych, budowy rurociągów, nowych dróg itp., gleba wraz z roślinnością jest niszczone, przemieszczana, a na świeżo odkrytych miejscach stopniowo odtwarzają się zbiorowiska o zmodyfikowanym składzie, w których obok gatunków do tej pory obecnych pojawiają się pospolite rośliny ruderalne, a także rośliny nowe, wcześniej nie obserwowane. Do tych ostatnich można zaliczyć obficie występujące w ubiegłych latach gatunki pochodzenia obcego, takie jak: przegorzan kulisty (*Echinops sphaerocephalus* L.), kilka gatunków wiesiołków (*Oenothera* sp.), marzymięta grzebieniasta (*Elscholtzia ciliata*

Thunb.), a także rośliny rodzime we florze polskiej, ale nietypowe dla omawianego regionu, np. mikołajek płaskolistny (*Eryngium planum* L.), czy stulisz sztywny (*Sisymbrium stric-tissimum* L.) (por. ZAJĄC & ZAJĄC 2001). *Leonurus sibiricus* jest prawdopodobnie jednym z ostatnich przybyszów. Jego pojawienie się na brzegu rowu melioracyjnego może mieć związek z pracami wykonanymi w 2004 r. Rów został wówczas znacznie pogłębiony, jego brzegi – umocnione, a pierwotna roślinność – usunięta. Opisana populacja pojawiła się wśród pionierskich gatunków zasiedlających ogołocone miejsce. Na temat pochodzenia nasion serdecznika syberyjskiego można tylko spekulować. Być może przywędrowały wraz z ziemią pochodzącą z jakiegoś wzbogaconego przez człowieka pszczelego pastwiska.

W polskiej literaturze botanicznej nie znaleziono doniesień o spontanicznym występowaniu omawianego gatunku w naszym kraju. Trudno na razie stwierdzić, czy *Leonurus sibiricus* trwale zdomowi się w Polsce jako roślina synantropijna, czy pozostanie efemero-fitem, dziczącym z nielicznych upraw i pojawiającym się sporadycznie i nieoczekiwanie w miejscach silnie zmienionych przez działalność człowieka.

Summary. *Leonurus sibiricus* (Lamiaceae) – a new synanthropic plant in flora of Kraków. In the beginning of October 2005 a spontaneous occurrence of *Leonurus sibiricus* L. – a medicinal plant from Asia was observed in the south-western part of Kraków. About 20 specimens of this species were growing on the bank of a drainage ditch. On this area – a local biodiversity centre – very rich natural flora is being permanently affected by people and many synanthropic plants have been introduced so far. The seeds of *L. sibiricus* were probably brought with a soil during earthwork in 2004 when the ditch was rebuilt, but the origin of them is unknown. This species has been known in Poland as a herb and a plant valuable to bees, but no data about its spontaneous occurrence in our country have been found.

LITERATURA

- BOWN D. 1995. Encyclopaedia of herbs and their uses. s. 424. Dorling Kindersley, London.
- BOŻEK M. 2004. Wydajność pyłkowa kilku późnoletnich gatunków roślin z rodziny wargowych (f. *Lamiaceae*). – Materiały z XLI Naukowej Konferencji Pszczelarskiej, s. 75–76. Instytut Sadownictwa i Kwiaciarstwa Oddział Pszczelnictwa, Puławy.
- KOŁTOWSKI Z. 2005. Poprawa pożytków pszczelich. – *Pasieka* 5/2005.
- MADSEN H. E. S. & LYCK G. 1991. Introducerede planter. Forvildede og adventive arter. s. 183. Institut for Okologisk Botanik, Kobenhavns Universitet & Skov- og Naturstyrelsen, Horsholm.
- SARWA A. 2001. Wielki leksykon roślin leczniczych. s. 444. Książka i Wiedza, Warszawa.
- USDA, NRCS 2006. The PLANTS Database, 28.03.2006 (<http://plants.usda.gov>). Data compiled from various sources by Mark W. Skinner. National Plant Data Center, Baton Rouge, LA 70874-4490 USA.
- WU ZHENG-YI & RAVEN P. H. (red.) 1994. Flora of China. 17. s. 163. Science Press, Beijing & Missouri Botanical Garden, St. Louis.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. s. xii + 714. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

ANNA NOWAK-DAŃDA I PIOTR DAŃDA, ul. Drukarska 10/17, PL-30-348 Kraków, Polska; e-mail: pdanda@interia.pl

Przyjęto do druku: 13.01.2007 r.